

**Інформаційна довідка
щодо балансу основоположних прав (статті 6 і 10 ЄКПЛ) у контексті
взаємовідносин медіа та судової влади**

**Інформаційна довідка щодо балансу основоположних прав
(статті 6 і 10 ЄКПЛ) у контексті взаємовідносин медіа та судової влади***

***Анотація.** Інформаційна довідка висвітлює необхідність збалансування основоположних прав, закріплених у Європейській конвенції з прав людини: свободи вираження поглядів (стаття 10) та права на справедливий судовий розгляд (стаття 6), що є імперативом виконання вимог переговорного розділу 23 Кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС».*

Наголошується, що в рамках євроінтеграційного процесу критично важливо прискорити гармонізацію українського законодавства з Директивою Європейського Парламенту та Ради про захист осіб, які беруть участь у громадській діяльності, від явно безпідставних позовів або зловживань судовими процедурами («Strategic lawsuits against public participation», (Anti-SLAPP)), Регламентом Європейського Парламенту та Ради про єдиний ринок цифрових послуг (Digital Service Act, (DSA)) та Регламентом Європейського Парламенту та Ради про встановлення спільної основи для медіапослуг на внутрішньому ринку (European Media Freedom Act, (EMFA)).

Баланс відносин передбачає перехід судової влади до проактивної комунікації та використання цифрових інструментів для роз'яснення рішень широкій аудиторії. Запорукою його стійкості є розвиток міжпрофесійної співпраці (Soft Law) та дотримання фундаментальної концепції людської гідності як головної етичної та правової засади.

***Ключові слова:** верховенство права, баланс основоположних прав, популізм, суспільна довіра, неупередженість судової влади, інституційний комунікаційний бар'єр, гармонізація законодавства, проактивна комунікація, соцмережі, подкасти, діалог із суспільством.*

Зміст

Вступ	4
Основна частина	5
1. Теоретико-правове підґрунтя протистояння між балансом свободи вираження поглядів (стаття 10 ЄКПЛ) та правом на неупереджений судовий розгляд (стаття 6 ЄКПЛ).....	5
2. Проблематика неупередженості судової влади в умовах інформаційного тиску та цифрового цькування.....	6
3. Системні проблеми комунікації судової влади та викривлення наративу.....	7
4. Євроінтеграційний вимір: вимоги переговорного розділу 23 «Судова влада та основоположні права» та виклики Дорожніх карт.....	9
5. Шляхи забезпечення балансу та стійкості правосуддя.....	13
Висновки	15

Вступ

Фахове осмислення та пошук механізмів збалансування основоположних прав, закріплених у Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ), – *свободи вираження поглядів (стаття 10 ЄКПЛ) та права на справедливий судовий розгляд (стаття 6 ЄКПЛ)* – є необхідними для забезпечення стійкості (резистентності) судової системи та зміцнення довіри суспільства до правосуддя в умовах глобальних та внутрішніх викликів.

Актуальність проблематики зумовлена впливом популізму й маніпуляції цифровими засобами у цифровому просторі, які дестабілюють довіру до правосуддя та ускладнюють забезпечення неупередженості. Доктрина ЄСПЛ вимагає балансу цих прав на основі принципу пропорційності, допускаючи легітимні обмеження свободи слова для підтримки авторитету та неупередженості судової влади (Maintenance of the Authority and Impartiality of the Judiciary).

Сучасна медіареальність характеризується постправдою, де об'єктивні факти мають менший вплив, ніж апелювання до емоцій. Зростає використання штучного інтелекту й алгоритмів для маніпуляції інформацією та впливу на демократичні процеси, що ускладнює забезпечення неупередженості. У нинішню мову увійшли нові терміни, такі як: фейкові новини, дезінформація, альтернативні факти. Навіть найбільші цифрові платформи (як-от: Meta з її платформою соціальних мереж Facebook) схильні до технічних обмежень та регулювання.

Для України ця проблематика має додатковий історичний контекст: будучи посттравматичним і постгеноцидним, українське суспільство має високі очікування справедливості. Ця ситуація виникла через *історичну травму* (70 років знищення незалежної юриспруденції), коли «хребет юриспруденції був зламаний». Сьогодні суспільство «не боїться страшного суду, воно боїться страшного безсуддя». Українці є «нащадками успадкованої триваючої не виправленої кривди і несправедливості»¹. Ці очікування зумовлюють *гостру суспільну реакцію* на невідповідність очікуванням, що напряду адресується судовій системі.

Ключовим імперативом сьогодення є приведення нормативно-правової системи України у відповідність до *acquis* Європейського Союзу. Вимоги переговорного розділу 23 «Судова влада та основоположні права» передбачають комплекс заходів, спрямованих на гарантування свободи вираження поглядів, плюралізму медіа та забезпечення сталості верховенства права. Реалізація відповідних Дорожніх карт є необхідною передумовою для відкриття наступних кластерів переговорів про вступ України до ЄС.

¹ В інформаційній довідці тут і далі використано матеріали Міжнародної конференції «Верховенство права в епоху популізму: свобода слова та право на справедливий суд». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WL3HkM68K3w&list=PPSV>

Основна частина

1. Теоретико-правове підґрунтя протистояння між балансом свободи вираження поглядів (стаття 10 ЄКПЛ) та правом на неупереджений судовий розгляд (стаття 6 ЄКПЛ).

Баланс основоположних прав згідно з ЄКПЛ. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у своїй доктрині не встановлює *ієрархії між правами*. Це стосується, наприклад, балансу між правом на репутацію (стаття 8 ЄКПЛ) та свободою вираження поглядів (стаття 10 ЄКПЛ). Балансування здійснюється виключно на основі *принципу пропорційності*. Свобода слова у європейській доктрині не є необмеженою.

Стаття 10 ЄКПЛ чітко дозволяє **обмеження свободи слова** як легітимний захід для підтримки **авторитету та неупередженості судової влади** (*Maintenance of the Authority and Impartiality of the Judiciary*). Ця позиція ґрунтується на тезі, що *«атака проти одного судді – це атака проти правосуддя загалом»*. Європейська конвенція передбачає низку легітимних обмежень, коли держава має право втручатися у здійснення свободи вираження поглядів, і *Maintenance of the Authority* є унікальною рисою саме європейської системи.

Обов'язок судді висловлюватися: від «античного» підходу до проактивності. Традиційний підхід, за якого суди «говорять лише рішеннями» (*cum tacent clamant* – коли мовчать, кричать), є *«дуже античним»* і неактуальним в умовах суперінформаційного суспільства. Історично між судами та медіа існувала «стіна» (*wall*), що викликало у громадськості та журналістів враження приховування інформації.

Практика ЄСПЛ підтверджує, що судді мають не лише право, але й **обов'язок говорити** (*not only a right but an obligation to speak*). Зокрема, у справах *Baka v. Hungary* та *Włodzimierz Żurek v. Poland* Суд визнав, що судді зобов'язані говорити, особливо коли *під загрозою перебуває конституційний лад, верховенство права або фундаментальні права людини*. При цьому судова влада *a priori* є більш обмеженою у своїх публічних висловлюваннях порівняно з іншими учасниками публічного дискурсу через етичні принципи та робоче навантаження.

Зміна стандартів доказування для медіа. Актуальною правовою проблемою є зміна вимог ЄСПЛ до журналістів щодо публікації *оціночних суджень* (*value judgements*). Спостерігається тенденція до *підвищення стандарту доказування*.

Якщо раніше для оціночних суджень вимагалася лише мінімальна фактична основа, то останнім часом Європейський суд все частіше пише про вимогу *достатньої фактичної основи* (*sufficient factual basis*) для характеристики судження. Критерій «достатньої фактичної основи» означає, що факти, які існують, мають бути достатніми для оціночного судження, хоча це й відрізняється від вимоги повного доведення тверджень про факт. Достатня фактична основа необхідна, щоб відрізнити оціночне судження від твердження про факт.

Фактор часу публікації та презумпція невинуватості. Дотримання *принципу презумпції невинуватості* (стаття 6 ЄКПЛ) у медіапросторі є критичним викликом. Національне законодавство вимагає, щоб відомості про

особу, притягнуту до кримінальної відповідальності, поширювалися лише *після обвинувального вироку*.

Фактор часу публікації має принципове значення. Якщо публікація відбувається у «критичний момент» судового розгляду (наприклад, під час виступу прокурора), коли під загрозою перебуває презумпція невинуватості, це може бути розцінено як порушення статті 6 ЄКПЛ. Публікація інформації, що створює враження про винуватість особи до ухвалення обвинувального вироку, ставить під загрозу один із найважливіших елементів статті 6.

2. Проблематика неупередженості судової влади в умовах інформаційного тиску та цифрового цькування.

Інформаційний тиск та вразливість суддів. Судді піддаються постійному зовнішньому інформаційному тиску. Європейська мережа суддів Ради Європи у своєму звіті (2022 року)² підтвердила, що жодна система не є захищеною від неналежного тиску медіа. Цифрові медіа значно збільшили зовнішній тиск та виклики для судочинства.

Тиск на суддів може виходити як від традиційних медіа, так і від анонімних Telegram-каналів та «фейкових медіа», які поширюють маніпуляції, дезінформацію (*fake news*) та спотворюють якісні матеріали. Це пов'язано з тим, що емоційно та брутально сформульовані пости приносять «гроші, підписку і збільшення охоплень користувачів», тоді як якісний журналістський контент автоматично втрачає аудиторію.

Межа між прийнятною критикою судових рішень та нападом на особу судді є критично важливою. Критика судових рішень є прийнятною, але є межа, коли вона переходить у *цькування (булінг) чи переслідування особистості судді*.

Загроза приватному життю та майновому стану. Тиск не повинен поширюватися на приватне життя родичів суддів. Судді як публічні особи більш відкриті до критики, проте це не стосується їхніх рідних та близьких.

Проблема загострюється у зв'язку з декларуванням майна: декларації суддів, які є у відкритому доступі, аналізуються та оцінюються з погляду негативу. Зростає тиск через публікацію інформації про майно та втручання в особисте життя рідних. Цей тиск може бути частиною «популістичних ідей і поширення інформації популістичного спрямування».

Втручання у приватне життя є легітимною можливістю для журналістів в окремих випадках, коли це має значення для розгляду справи, але існують чіткі обмеження. Судді, обираючи цю професію, відкривають себе для більшої критики та спостереження, але не їхні рідні.

Вплив інформаційного простору на ухвалення рішень. Існує реальний вплив інформаційного простору на суддів, оскільки суддя – це людина, яка не може перебувати поза інформаційним полем. Судді мають бути готові до критики своїх рішень, але в демократичному суспільстві повинна завжди існувати межа цієї критики. Критика має бути виваженою через особливу роль суду, як наголошував ЄСПЛ у справі *De Haes and Gijssels v. Belgium*.

² Звіт ЄМРП (Європейської мережі рад правосуддя): щодо незалежності суддів. 2022. URL: https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/report_encj_survey_2022_ukr_final.pdf

Неправомірне використання оперативно-розшукових та інформаційних методів для дискредитації судової влади. Критичним викликом для гарантування неупередженості та незалежності суддів є зафіксовані випадки застосування методів зовнішнього тиску, які мають ознаки *незаконного втручання в приватне та професійне життя*, що ставить під загрозу легітимність правосуддя.

Спостерігається використання заходів, які за своєю суттю є *негласними слідчими діями* або методами із залученням *спеціальної техніки*. Згідно із законодавством та Конституцією України використання таких засобів дозволяється виключно у випадках кримінальних проваджень.

Основними проявами цієї деструктивної практики є:

- *цільове інформаційне вкидання тематики*. Фіксується «вкид певної інформації» щодо суддів, що часто відбувається паралельно з розглядом дисциплінарних проваджень (наприклад, щодо суддів Верховного Суду);
- *компрометація особистих даних та комунікацій*. Для створення негативного іміджу використовуються матеріали, отримані через несанкціоновані дії, такі як «роздруківка розмов» або записи самих розмов. Такі дії, хоча і можуть переслідувати «благу мету», оцінюються з погляду негативу та виходять за межі правового поля;
- *втручання у приватне життя*. Інформаційні атаки, які здійснюються шляхом зловживання спеціальними методами, часто сфокусовані на чутливих даних: статках чи сімейному житті суддів. Декларації суддів, які є у відкритому доступі, аналізуються та оцінюються «з погляду негативу». Це зловживання підживлюється «популістичними ідеями і поширенням інформації популістичного спрямування».

Подальше поширення отриманої неправомірним шляхом інформації відбувається через анонімні Telegram-канали та інші дезінформаційні ресурси. У контексті дисциплінарних проваджень, які аналізуються Вищою радою правосуддя, стає очевидним, як цей зовнішній тиск та використання незаконних методів можуть створювати упереджену суспільну думку, що потенційно впливає на неупередженість суддів при ухваленні рішень.

3. Системні проблеми комунікації судової влади та викривлення наративу.

Інституційний комунікаційний бар'єр та наслідки домінування принципу «Cum Tacent Clamant». Ключовим системним викликом у взаємодії судової влади та медіа залишається інституційна закритість, історично спричинена домінуванням «античного підходу». Згідно з цим принципом «суди говорять лише рішеннями» (*cum tacent clamant* – коли мовчать, кричать). Існування цієї «стіни» (*wall*) між судами та медіа має деструктивні наслідки для суспільної довіри.

Така відстороненість створює у громадськості та журналістів стійке враження приховування інформації або ж демонструє «високомірність» (снобізм) із боку суддів. Отже, закритість провокує «бажання домислити» та ретрагувати (створювати негативні публікації на основі припущень) з боку медіа.

Судова влада часто сприймається як «безлика» (*faceless*), оскільки суди не діляться позитивними прикладами своєї діяльності. Це змушує медіа та громадськість фокусуватися виключно на негативі. У разі відсутності комунікації щодо позитивних прикладів, головним прикладом для суспільства стає «те, що є поганим» (корупція, скандали).

Проблема загострюється через недостатню професіоналізацію комунікаційної ролі. Покладання функцій із зовнішньої комунікації на суддів-спікерів створює «вічний конфлікт». Причина цього конфлікту полягає у суперечності між прагненням юристів до точних формулювань (що є необхідним для професійної спільноти та єдності практики) та потребою масової аудиторії у простоті та зрозумілості (*plain language*).

Судді-спікери зазвичай не є професіоналами у сфері комунікацій і, окрім того, обмежені етичними принципами та робочим навантаженням. Їм складно дослухатися до професійних комунікаційників, тоді як останні націлені на ширшу аудиторію. У підсумку, комунікаційна стратегія Верховного Суду часто «надто сфокусована на професійній правничій спільноті, а не на широкій громадськості», що призводить до непорозумінь та огульних звинувачень у медіа.

Конфлікт професійних ролей та недостатня комунікаційна професіоналізація: дисбаланс цільових аудиторій. Системна проблема комунікації судової влади значно загострюється через недостатню професіоналізацію комунікаційної ролі. Покладання функцій зовнішньої комунікації на суддів-спікерів створює «вічний конфлікт» між вимогами юридичної точності та потребами публічної зрозумілості.

Колізія професійних парадигм. Цей «вічний конфлікт» виникає на перетині двох діаметрально протилежних вимог, які висувуються до публічного висловлювання:

- *прагнення юристів до точних формулювань.* Судді орієнтуються на юридичну точність та формулювання, які є необхідними насамперед для професійної правничої спільноти та колег;
- *потреба масової аудиторії у простоті та зрозумілості (plain language).* Громадськість, своєю чергою, потребує простих, зрозумілих та візуалізованих меседжів, які часто суперечать схильності правників до надмірної деталізації та формалізму.

Внаслідок цього юридичній спільноті завжди складно дослухатися до професійних комунікаційників.

Обмеження ролі судді-спікера. Покладання основної комунікаційної ролі на суддів-спікерів є неефективним з огляду на їхній професійний статус та обмеження:

- *відсутність спеціалізації.* Судді-спікери «не є фахівцями у сфері комунікацій» і не мають відповідного досвіду роботи. Вони присвятили своє життя юридичним проблемам, а не комунікаційним, і тому не можуть вирішувати комунікаційні завдання так само ефективно, як професійні комунікаційники;

- *інституційні та етичні обмеження.* Судді-спікери обмежені етичними принципами та робочим навантаженням. Ці обмеження покладають на них

обов'язок бути більш стриманими в публічних висловлюваннях порівняно з іншими учасниками публічного дискурсу;

- *вплив на незалежність*. Хоча судді мають обов'язок говорити, разом з цим, надмірне комунікаційне залучення суддів-спікерів посилює ризик того, що їхня судова функція може бути сплутана із функцією комунікації.

Стратегічний дисбаланс. Кадровий конфлікт призводить до стратегічного прорахунку у зовнішній комунікації судової влади:

- *фокус на професійній спільноті*. Стратегія комунікації Верховного Суду (як приклад) є «надто сфокусованою на професійній правничій спільноті, а не на широкій громадськості»;

- *недосяжність для широкої аудиторії*. Комунікатори, навпаки, мають бути націлені на *ширшу аудиторію*. Якщо комунікувати більше з правничою спільнотою, не треба дивуватися огульним звинуваченням у медіа, оскільки до ширшого кола суспільства не доносяться певні меседжі.

Для мінімізації цього конфлікту та підвищення ефективності комунікації необхідно *посилювати роль професійних комунікаційників в апаратах судів та дослухатися до них*, щоб мінімізувати конфлікт між юридичною точністю та публічною зрозумілістю.

Домінування цифрового простору та нерівні стандарти. У цифрову епоху 86 % українців отримують новини із соціальних мереж. Це робить комунікацію вкрай диверсифікованою та децентралізованою.

Існує дисбаланс у стандартах підзвітності. Судді керуються конституційними та етичними вимогами (Бангалорські принципи), тоді як журналісти мають «іммунітет» свободи слова. Хоча у журналістів існує кодекс етики, часто цією свободою зловживають. Відсутність у журналістів чітких, прозорих та опублікованих стандартів підзвітності призводить до непорозумінь і підвищує ризик використання медіа для маніпуляцій.

Викривлення судового наративу та право на згадку про ім'я. Медіа часто фокусуються на скандалах. Це призводить до висвітлення лише неоднозначних судових рішень, що сприяє формуванню негативного образу судової влади.

Ще однією проблемою є право на згадку про ім'я: коли суд оприлюднює інформацію про обвинувачену особу (хоча й знеособлено в реєстрі), журналістам заборонено згадувати її ім'я до винесення вироку, що ставить медіа в невідгідне становище та перешкоджає висвітленню судових процесів.

4. Євроінтеграційний вимір: вимоги переговорного розділу 23 «Судова влада та основоположні права» та виклики Дорожніх карт.

Реалізація Дорожніх карт є необхідною передумовою для відкриття наступних кластерів для переговорів про вступ України до ЄС. Дорожня карта з питань верховенства права³ та Дорожня карта з питань функціонування

³ Дорожня карта з питань верховенства права. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf

демократичних інституцій⁴ містять ключові заходи у сфері медіа та судової влади.

Гармонізація законодавства з *acquis* ЄС. Ключові завдання, передбачені Дорожньою картою з питань верховенства права:

1) **приведення національного законодавства у відповідність до Регламенту (ЄС) 2024/1083 Європейського Парламенту та Ради від 11 квітня 2024 року, що встановлює спільну основу для медіанослуг на внутрішньому ринку та змінює Директиву 2010/13/ЄС (Європейського закону про свободу медіа) (European Media Freedom Act, EMFA)**⁵. Це передбачає:

- гарантування ефективного судового нагляду в усіх випадках отримання доступу до інформації про журналістські джерела чи конфіденційних комунікацій;

- встановлення вимог щодо публікації інформації про кінцевого бенефіціарного власника медіа та розкриття будь-яких можливих конфліктів інтересів;

- гарантування внутрішньої редакційної свободи та недискримінації медіа при замовленні реклами державою;

2) **приведення національного законодавства у відповідність до Директиви (ЄС) 2024/1069 Європейського Парламенту та Ради від 11 квітня 2024 року про захист осіб, які беруть участь у громадській діяльності, від очевидно безпідставних позовів або зловживань судовими процедурами («Стратегічні судові позови проти громадської діяльності»)**⁶. Цей захід необхідний для удосконалення законодавства щодо захисту медіа, громадських активістів та правозахисників. Однак, існують розбіжності у Дорожніх картах щодо головного виконавця та термінів реалізації цього завдання (IV квартал 2026 року чи IV квартал 2027 року)⁷;

Крім того, на думку Європейської Комісії (висловлену в Повідомленні Комісії про політику розширення ЄС Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та комітету регіонів від 04.11.2025, SWD(2025) 759 final), залишаються проблемою в Україні випадки

⁴ Дорожня карта з питань функціонування демократичних інституцій. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya-karta-z-pytan-funktsionuvannya-demokratychnyh-instytutiv.pdf

⁵ Regulation (EU) 2024/1083 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 establishing a common framework for media services in the internal market and amending Directive 2010/13/EU (European Media Freedom Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj/eng>

⁶ Directive (EU) 2024/1069 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on protecting persons who engage in public participation from manifestly unfounded claims or abusive court proceedings («Strategic lawsuits against public participation»). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1069/oj/eng>

⁷ Розбіжність щодо термінів реалізації існує між двома основними Дорожніми картами, затвердженими Кабінетом Міністрів України для євроінтеграції, а саме: між Дорожньою картою з питань верховенства права і Дорожньою картою з питань функціонування демократичних інститутів. Конкретно це стосується завдання, пов'язаного з гармонізацією законодавства України із Директивою Anti-SLAPP (Директивою (ЄС) 2024/1069 Європейського Парламенту та Ради від 11 квітня 2024 року про захист осіб, які беруть участь у громадській діяльності, від явно необґрунтованих позовів або зловживань судовими розглядами). У Дорожній карті з питань верховенства права цей захід (розроблення та прийняття закону щодо приведення законодавства у відповідність до Директиви Anti-SLAPP) має кінцевий термін реалізації **IV квартал 2026 року**. У Дорожній карті з питань функціонування демократичних інститутів передбачено аналогічний захід, проте терміном його реалізації визначено **IV квартал 2027 року**. До того ж, різняться не лише кінцеві терміни виконання (IV квартал 2026 року чи IV квартал 2027 року), але й перелік співвиконавців для цих аналогічних заходів.

стратегічних судових позовів проти участі громадськості (SLAPP), пов'язані з журналістськими розслідуваннями⁸. У червні 2025 року було створено робочу групу з розробки ефективних механізмів протидії SLAPP, також розпочато законодавчу роботу з метою приведення законодавства у відповідність до *acquis* ЄС (Директива та Рекомендація Anti-SLAPP) у цій сфері, що також має забезпечити систематичний моніторинг таких випадків.

Однак, Україна повинна продовжувати докладати зусиль для досягнення прогресу в галузі законодавчих реформ і уникати затримок⁹.

Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності медіа від 03.09.2025 реєстр. № 4586-IX, має на меті посилити інституційну та функціональну незалежність національного регулятора медіа. Він також спрямований на поліпшення розкриття інформації про власність медіа та повноваження регулятора перевіряти дотримання зобов'язань щодо прозорості стосовно структур власності медіаорганізацій з метою подальшого приведення українського законодавства у відповідність до Європейського закону про свободу медіа.

3) приведення національного законодавства у відповідність до Регламенту (ЄС) 2022/2065 Європейського Парламенту та Ради про єдиний ринок цифрових послуг (Digital Service Act, DSA)¹⁰.

Гармонізація національного законодавства з Регламентом Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2022/2065 від 19 жовтня 2022 року про єдиний ринок цифрових послуг (Digital Service Act, DSA) є *безумовно необхідним завданням* у рамках євроінтеграції України. Цей захід, включений до Дорожньої карти з питань верховенства права, є ключовим для усунення *конкретних прогалів*, виявлених Європейською Комісією у процесі офіційного скринінгу.

Захід передбачає розроблення та прийняття закону, який має привести українське законодавство у відповідність до Регламенту (ЄС) 2022/2065, а також внести зміни до Директиви 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» від 8 червня 2000 року. Кінцевою метою є забезпечення *гармонізації у сфері свободи слова* та створення правових механізмів, необхідних для регулювання цифрового середовища.

Регламент DSA є критично важливим у контексті досягнення балансу між прозорістю та неупередженістю судової влади, оскільки він має на меті врегулювати виклики, спричинені епохою постправди та маніпуляції цифровими засобами/у цифровому просторі. У сучасній медіареальності *штучний інтелект та алгоритми* використовуються для маніпуляції інформацією та впливу на демократичні процеси, що значно ускладнює забезпечення неупередженості. DSA створює основу для відповідальності великих цифрових платформ та протидії нелегальному контенту й дезінформації.

⁸ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS 2025. Communication on EU enlargement policy. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2025_en

⁹ Там само.

¹⁰ Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065>

Завдання щодо імплементації DSA також перегукується із заходами, спрямованими на *вдосконалення виборчого законодавства та забезпечення неупередженості медійного середовища*, оскільки передбачає запровадження правил офлайн-агітації та регулювання контентних обмежень відповідно до *acquis* ЄС.

Виконання цього завдання вимагає координації між багатьма державними органами, а саме: Міністерством цифрової трансформації України, Верховною Радою України, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, а також Національною радою з питань телебачення і радіомовлення.

Слід зазначити, що в контексті гармонізації українського законодавства уже відзначені напрацювання Міністерства цифрової трансформації України, також у парламенті зареєстрований законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності платформ спільного доступу до інформації, через які поширюється масова інформація» (реєстр. № 11115 від 25.03.2024)¹¹.

Таким чином, успішна імплементація DSA є однією з ключових умов для збереження демократичних цінностей та стабільності правової держави.

Системні інституційні та фінансові виклики. Аналіз Дорожніх карт виявляє низку системних проблем і заходів, що мають *формальний характер* або викликають обґрунтовані застереження щодо їх реалізації.

Проблема фінансування регуляторів: системною проблемою є *незабезпечення належного фінансування* діяльності Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (далі також – Нацрада) та Національної суспільної телерадіокомпанії України (далі також – НСТУ). Заходи, спрямовані на забезпечення фінансування Нацради та НСТУ, мають формальний характер.

У 2024 році дія положень Закону України «Про медіа», що передбачають відповідний бюджет для регуляторного органу, були призупинені для бюджету 2025 року, що призвело до подальшого недофінансування Нацради. На 2025 рік НСТУ було виділено майже весь бюджет, але через загальні обмеження державного бюджету ця сума все одно була меншою за суму, передбачену українським законодавством¹².

Проблема незалежності регулятора: Законом України «Про правотворчу діяльність» пропонується зобов'язати Нацраду реєструвати власні акти у Міністерстві юстиції України, що, на думку експертів, може суперечити європейським принципам незалежності медіа регулятора від уряду.

Нереальні строки виконання: існують обґрунтовані застереження щодо строків виконання деяких заходів, особливо тих, що вимагають відновлення медіапростору до початку виборчого процесу після скасування воєнного стану.

¹¹ Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності платформ спільного доступу до інформації, через які поширюється масова інформація : Проект Закону України (реєстр. № 11115 від 25.03.2024). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43884>

¹² COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS 2025. Communication on EU enlargement policy. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2025_en

Завдання із «розробки і впровадження заходів з відновлення медіа-простору» виглядає декларативним, оскільки ситуація із оцінкою медійного простору залишатиметься невизначеною, і навряд чи задекларовані заходи можуть бути здійснені до початку виборчого процесу.

Дублювання та імітація: деякі заходи, включені у Дорожню карту, дублюють положення чинних документів (наприклад, Дорожньої карти, затвердженої Міністерством культури та стратегічних комунікацій України, МКСК). Існують також застереження щодо реальності виконання завдань, пов'язаних із захистом професійної діяльності журналістів (надання технічної/психологічної/правової допомоги), оскільки положенням про МКСК такі повноваження не передбачені.

5. Шляхи забезпечення балансу та стійкості правосуддя.

Забезпечення балансу між прозорістю та неупередженістю вимагає зміни ментальності й інституційних інструментів. Судова влада має усвідомлювати, що її функція полягає не лише у здійсненні правосуддя, а й у якомога активнішому і ширшому комунікуванні із суспільством.

Посилення комунікаційної проактивності Верховного Суду. Судовій владі необхідно перейти від закритості до проактивної та практичної комунікації із суспільством. Верховний Суд (далі також – ВС) вже активно використовує цифрові інструменти, керуючись принципом «не нашкодь» (Табл. 1)¹³.

Таблиця 1

Інструменти проактивної комунікації Верховного Суду

Майданчики для комунікації	Цільова аудиторія	Суть комунікації
Офіційний сайт та реєстри	Громадяни / юристи	Забезпечення прозорості, доступ до рішень, інформація про стан справ.
Соціальні мережі (Facebook)	Широка громадськість/юристи	Публікація прес-релізів та ключових висновків ВС (для єдності практики), із графічною візуалізацією (<i>plain language</i>). <i>Швидка реакція на маніпуляції.</i>
Огляди та дайджести судової практики	Юристи/адвокати/громадськість	Систематизація практики за категоріями, викладена простою мовою (наприклад, для адвокатів по ДТП).
Instagram	Студенти-правники	Використання для освітнього контенту, орієнтованого на молодь, завдяки візуальним «каруселям» та простій мові.
YouTube/Подкасти	Широка громадськість/юристи	Судді особисто обговорюють та роз'яснюють актуальну практику,

¹³ Таблицю складено на підставі матеріалів Міжнародної конференції «Верховенство права в епоху популізму: свобода слова та право на справедливий суд». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WL3HkM68K3w&list=PPSV>

		роблячи рішення більш зрозумілими. Додаткове роз'яснення <i>знімає ризик неправильного сприйняття</i> .
Supreme Observer Portal	Академічна/професійна спільнота	Агрегація експертних статей суддів для популяризації юридичних знань та узагальнення контенту.
Щоденний моніторинг медіа	Керівництво ВС	Дозволяє оперативно реагувати на неправильну інтерпретацію рішень, особливо якщо це репост загальнодержавних медіа.

Виклики комунікаційної стратегії. Незважаючи на комунікаційну активність, Верховний Суд дотримується стратегії, яка надто сфокусована на професійній правничій спільноті, а не на широкій громадськості. Необхідно комунікувати із ширшим колом громадян, щоб підвищити емпатію до викликів, з якими стикаються судді.

Як зазначалося, *комунікація повинна бути суб'єктною. Судді мають стати «живими людьми» і бути готовими відповідати на запитання*. Суддя не може бути обмежений від інформаційного простору, і його професійний статус не повинен бути ширмою, якою він постійно прикривається від медіа.

Розвиток міжпрофесійної співпраці та «м'яке право». Для подолання «стіни» між професіями необхідна взаємна повага до ролей та цінностей. Медіа та судова влада не повинні обов'язково «любити одне одного», але повага та розуміння цінності одне одного є критично важливими.

Рекомендовані шляхи співпраці:

1) **розробка спільних стандартів (Soft Law).** Створення *Спільного кодексу поведінки (Joint Code of Conduct)* або рекомендацій, які би чітко визначали «червоні лінії» для обох професій. Це має включати вимогу до журналістів публікувати свої прозорі стандарти роботи, а також правила висвітлення судових процесів (залежно від юрисдикції);

2) **міжпрофесійна освіта.** Організація спільних семінарів та тренінгів, де судді виступають амбасадорами для журналістів (пояснюючи специфіку системи), а журналісти – для суддів (пояснюючи етику та стандарти медіа). Журналісти потребують постійного навчання з питань висвітлення судових процесів, зокрема на основі Бангалорських принципів для суддів та Кодексу професійної етики українського журналіста;

3) **формування міжособистісних довірчих відносин.** Створення системи «друг-радник» між окремими суддями та журналістами для фахових консультацій та кращого розуміння медійної «кухні». Це допоможе журналістам отримувати інсайди та підказки щодо того, які теми шукати, а суддям – уникати комунікаційних помилок. Це взаємовигідно, оскільки журналісти часто потребують консультацій щодо нюансів, а судді – розуміння медіаландшафту.

Фундаментальна «червона лінія»: людська гідність. Головним запобіжником від популістичних маніпуляцій, руйнування довіри та

«розлюднення» (дегуманізації) має стати дотримання фундаментальної концепції людської гідності як універсальної «червоної лінії».

Людина, незалежно від обставин (навіть якщо вона є об'єктом кримінального провадження чи скандалу), заслуговує на належний рівень поваги, що має бути основою для взаємодії між правосуддям та медіа.

Висновки

Діяльність суддів та журналістів має усвідомлюватись як функція, що реалізується з максимальною професійною відповідальністю.

1. Гармонізація законодавства та євроінтеграція: необхідно прискорити розробку та прийняття законів, що імплементують Директиву Anti-SLAPP і регламенти DSA і EMFA, оскільки вони є ключовими європейськими актами у сфері свободи слова та забезпечення ефективного судового нагляду за правами журналістів. Критично важливо узгодити терміни та виконавців заходів у Дорожніх картах, усунувши дублювання та суперечності.

2. Інституційна стійкість та фінансування: слід забезпечити прозоре та належне фінансування діяльності Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та НСТУ, усунувши системні прогалини, що підривають їх незалежність, відповідно до європейських принципів. Необхідно відмовитися від законодавчих ініціатив, що можуть ставити під загрозу незалежність медіарегулятора від уряду (наприклад, реєстрація актів Нацради в Міністерстві юстиції України).

3. Стратегічна комунікація: судовій владі доцільно розробити стратегію комунікації, орієнтовану на широку громадськість, а не лише на професійну спільноту. Необхідно посилювати роль професійних комунікаційників в апаратах судів та дослухатися до них, мінімізуючи конфлікт між юридичною точністю та публічною зрозумілістю. Суддям слід більш проактивно використовувати наявні цифрові інструменти (соціальні мережі, подкасти) для гуманізації правосуддя та пояснення рішень суспільству.

4. Спільна етика та професіоналізм: рекомендується запровадження механізмів спільного (медіа та судової спільноти) вироблення «м'якого права» (*Soft Law*) для визначення «червоних ліній» та підвищення медіаграмотності. Існує потреба у постійному навчанні журналістів висвітленню судових процесів та підвищенню їхнього професіоналізму у використанні юридичних термінів та презумпції невинуватості.

5. Взаємна довіра та повага: подальше зміцнення демократії вимагає партнерства між судовою владою та медіа, заснованого на професіоналізмі, відкритості й непохитному дотриманні людської гідності як головної етичної та правової засади.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей*

документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.